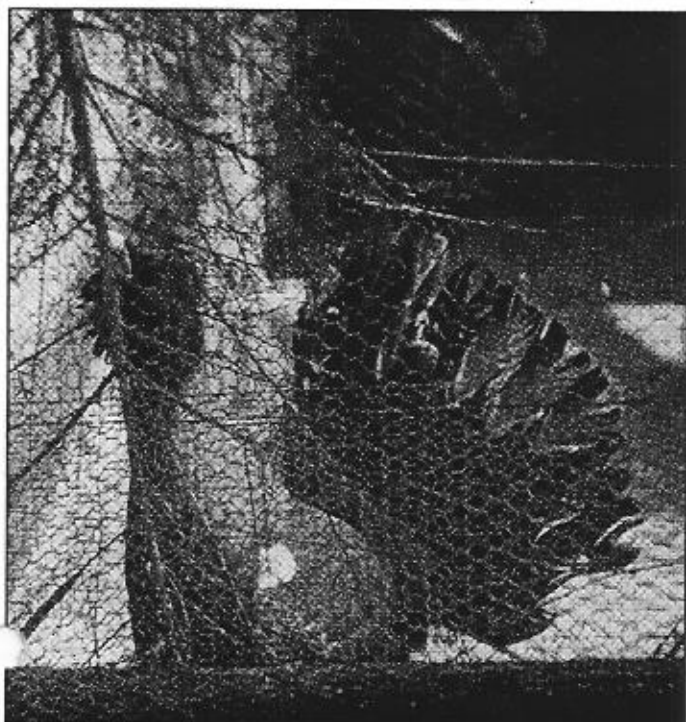

Izazov modernog lovstva

O tetrijebu je napisano puno, ova interesantna ptica ima mnogo osobina koje čude lovce i biologe

Piše: Đuro Fukarek, dipl. inž. šum.

Veliki tetrijeb (*Tetrao urogallus* L.) je krupna ptica mirnih i dubokih šuma. Tetrijeb je najveća šumska koka sjeverne polulopte. Areal ove vrste zahvata cirkumpolarno područje, sjevernu, srednju i jugoistočnu Evropu, šumski pojas Sibira i Kanade i sjevernih država SAD. Danas mu je areal iskidan (disjunktan) i nalazimo ga u malim populacijama. Zapravo, kako su se uništavale šume tako je i populacija vrste opadala a jedinke se povlačile u mala zakloništa (refugije) koja su im obezbjeđivala mir i ishranu. Svojevremeno je predstavljao traženu lovnu divljač i nalazio se na trpezi lovaca.

Veliki tetrijeb je danas postao retka divljač. Toliko rijetka da sam ga u prirodi vidio (za svojih tridesetak godina šumarskog i lovačkog staža) svega tri puta, iako sam češće nalazio tragove (izmet) na legalistiima. Živi u Alpama, Nacionalni park Triglav, u Lici i Gorskom Kotaru, sporadično na visokim planinama zapadne, centralne i istočne Bosne i Hercegovine. Takođe, naseljava staništa na visokim planinama Srbije, Crne Gore i Makedonije.

Rekosmo da je tetrijeb krupna ptica. Od kljuna do vrha repa može biti dug oko 90 cm (rep oko 35 cm). Raspon krila se kreće od 110 do 140 cm. Navode se različite težine jedinki (pijeveci) od 4,5 do 6,5 kg (inž. Čeočić navodi, po Wurmu, za jedan primjerak težinu od 8,6 kg). Ipak, težina varira od kraja u kojem živi, ishrani i starosti. Koje su za 1/3 lakše i manje od mužjaka.

Mušjaci su obojeni mnogo ljepše od ženki. Glava je crna sa crvenim mesnatim ružama iznad

očiju. Na podbratku ima dugo perje koje raširi kad pjeva. Prema vratu boja prelazi u sivu. Oko guše ima izrazit zeleni pojas. Leda su crno-siva (smeda). Prsa i trbuh su sivi. Repna pera su crna sa bijelim pjegama. U repu ima 16 do 18 (ponekad i 20) glavnih repnih pera. Kljun je sivo plavkast, sa dva bočna žlijeba koji se kroz starost produbljuju i kukast.

Koke su mnogo skromnije po boji. Glava, vrat, leđa prsa i trbuh su rdasto žuti sa crnim poprečnim pjegama. Rep je crn i rdasto-žuto išaran. Sa takvom bojom koka je mnogo bolje prilagođena okolini od mužjaka.

O tetrijebu je napisano puno, ova interesantna ptica ima mnogo osobina koje čude lovce i biologe. Prostor ne dozvoljava da ulazimo u sve finese bionomije. Recimo samo da jedan mužjak oplodi četiri do osam koka koje u malu udubinu na tlu snesu osam do 16 jaja koja se izlegu poslije 26 dana. Pilići su u starosti od dva do dva i pol mjeseca već poletarci.

Ishrana tetrijeba zavisi od okoline. U osnovi se hrani biljnom hranom. Jede pupove, lišće, sjemenje i plodove bjelogorice i crnogorice. Ne izbjegava i traži ličinke, kukce, pužve i crve, te jagode i kupine.

Dva su osnovna problema smanjenja populacije. Prvi razlog je nedostatak mira u revirima i populacija predatora (grabežljivaca). Ako računamo: 4 koke x 12 jaja (srednja vrijednost) = 48 pilića trebalo bi da se ova ptica nalazi u velikom broju u lovištima. Međutim, mortalitet je ogroman. Loši vremenski uslovi i uznemiravanje kvočki onemogućuju

čavaju ležanje jaja i cijelo gnijezdo propada. Jaja i pilići masovno stradaju od kuna, sova, lasica i lisica, te divljih i "pitomih" seoskih mačaka. Čovjek tu ima veliku ulogu. Kretanje po reviru, eksploatacija šuma, pašarenje, puštanje pasa da se slobodno kreću, su faktori koji u potpunosti ograničavaju razvoj populacije i drže je na nivou ispod proste reprodukcije tako da je vrsta u nestajanju.

Ovaj problem se posljednjih decenija pokušava riješiti volijerskim uzgojem. Neovisno jedni od drugih prvo su lovni stručnjaci u Sovjetskom Savezu (bivšem) uspjeli da podignu populaciju u volijeru, a zatim i italijanski lovci. Osnovni problem koji je trebalo savladati je bila ishrana kako odraslih jedinki tako i pilića.

Ishrana odraslih primjeraka je riješena tako da se u osnovi svodi na davanje one biljne hrane (pupovi, lišće, sjeme i plodovi) vrsta koje rastu na lokalitetu gdje su primjerci ulovljeni.

Pilići su predstavljali veći problem. Zapravo se nije znalo sa čime se pilići hrane u prirodi. Njihova ishrana je vezana za ono što mogu da nađu u travi i šumskoj stelji. Ustanovljeno je da je kod mladih veći procenat proteinske mase u ishrani od biljne. Prema toj osnovi su i sastavljene miksture od kuhanog žumanjca, mljevenog mesa, brašnenih crva itd. Uglavnom se uspjelo.

U Nacionalnom parku "Harc" napravljen je eksperiment sa volijerskim uzgojem velikog tetrijeba. Posljednji divlji primjerci ove vrste nestali su između 1925. i 1930. godine. Danas ih, opet, ima oko 15 komada u lovištu.

U volijerima imaju odvojena dva mužjaka sa po dvije koke. Volijeri su jednostavno napravljeni približno 4x6 m napola natkriveni. Zatvoreni su žičanim pletivom, ostavljena su im stabla smrče i žica je maskirana granama smrče koje su im i u volijer nabacane da se mogu sakrivati, a

ujedno i jesti pupove i iglice. Hrane ih prirodnom hranom, lišćem bukve, a donose im i travu. Polaze od principa da treba imitirati prirodne uslove u ishrani kako bi kasnija adaptacija jedinki na slobodi bila što jednostavnija. Na ulazu je tabla sa tekstom kojim traže od posjetilaca da ne hrane ptice i ne prilaze psima. Eksperiment je na početku i tek se očekuju rezultati.

Interesantno je ponašanje mužjaka kada se pride volijeru. Počinju da kvocaju kljunovima, šepure se i šire repove. Čim jedan mužjak počne drugi mu odgovara.

Činjenica je da volijer nije nikakva skupa gradnja. Jednostavno je napravljen. Jedinke su zaštićene od krupnijih grabežljivaca, ali lasica bi se mogla provući kroz okca žice. To je jedina zamjerka, a i opasnost, jer bi mali grabežljivac mogao napraviti dosta štete, naročito na pilićima.

U cijelom eksperimentu je izrazita jednostavnost pristupu uz maksimalno poštovanje bionomije vrste. Proizilazi da bi se jednostavno i kod nas mogao aplicirati eksperiment. To će i biti imperativ na području olovskog i kladanjskog lovišta. Nekadašnje bogato lovište tetrijeba na Smolinu i Konjuhu danas je osiromašilo. Krajnje je vrijeme da područje Smolina, Zečijeg rata, Kruškovice itd. ponovo postane stanište ove vrste (a i rasadnik za druga područja, počevši od Zvijezde koja treba da bude Park prirode, a na kojoj je nekad bilo tetrijeba).

O ovome treba dobro razmisliti, posebno unutar stručnih lovačkih krugova, a Lovачki savez BiH treba da bude nosilac programa. Kao i divokoza, medvjed i tetrijeb jesu ogromna vrijednost. Vremenom treba razmišljati i o ponovnoj introdukciji ruževca (*Lyrius tetricus* L.), čija je bionomija vrlo slična bionomiji velikog tetrijeba.